

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları
Dergisi
The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and
Education Research

|| Sayı/ Issue 21 (Haziran/June 2025), s. 101-115
|| Geliş Tarihi-Received: 15.04.2025
|| Kabul Tarihi-Accepted: 30.06.2025
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.5281/zenodo.15663731

Âdem Çelebi Dîvânı'nda Yer Adları*

Place Names in Âdem Çelebi's Divan

Figen Özlem YASİNOĞLU**

Öz

Âdem Çelebi, XVIII. yüzyılda İstanbul'da yaşamış olduğu düşünülen bir şairdir. Şiirlerinden İstanbullu olduğu ya da İstanbul'da yaşamış olabileceği tahminlerinde bulunulabilir. Âdem Çelebi'nin gayr-i müretteb bir divanı vardır. Özellikle gazel nazım şekliyle yazdığı şiirleri oldukça fazladır. Ayrıca "kalenderi", "semai", "rubai", "satranç" vb. tarzında yazdığı şiirleri de mevcuttur. Şiirlerinin bazılarında dinî tasavvufi unsurlara değinirken kimisinde beşerî hususlara değinmiştir. Dinî unsurları kullanırken en çok peygamber kıssaları göze çarpmaktadır. Tüm bunlarla birlikte şiirlerinde musiki ögelere de sıkça yer vermiş hatta şiir başlıklarında "güfte" ifadesini kullanmıştır. Bu şiirler arasında pek çok yer ismi geçmektedir. Bu isimlerin bazıları yalnızca metafor olarak kullanılırken bazıları şairin İstanbul'da yaşadığını düşündüren semtlerden ibarettir. Pek çok şiirinde İstanbul'un "Vefa, Tozkoparan, Silivri, Haramidere, Çekmece" gibi semtlerine değinmesi, özellikle bir şiirini "İstanbul" redifiyle oluşturması bizi bu çalışmaya teşvik etmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Âdem Çelebi Dîvânı'ndaki yer ve mekân adlarını tespit etmek ve tespit edilen bu yerlerin divan şiirindeki karşılıklarını benzerlik ya da farklılık açısından ele alabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Âdem Çelebi, yer adları, dîvân, XVIII. yüzyıl.

Abstract

Âdem Çelebi is a poet who is thought to have lived in Istanbul in the 18th century. It can be estimated from his poems that he was from Istanbul or lived in Istanbul. Âdem Çelebi has a disorganized divan. He has many poems written especially in the ghazal verse form. In addition, he also has poems written in the styles of "kalenderi", "semai", "rubai", "satranç" etc. There are many place names among these poems. While some of these names are used only as metaphors, some are neighborhoods that make us think that the poet lived in Istanbul. The fact that he mentions districts of Istanbul such as "Vefa, Tozkoparan, Silivri, Haramidere, Çekmece" in many of his poems and that he composed one of his poems with the redif "İstanbul" encouraged us to do this study.

The aim of this study is to identify the names of places and spaces in Âdem Çelebi's Divan and to examine the equivalents of these places in divan poetry in terms of similarities or differences.

Keywords: Âdem Çelebi, place names, dîvân, 18th century.

* Bu çalışma, 18. Yüzyıl Şairi Âdem Çelebi ve Dîvân'ı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin) başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doktora öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, e-posta: figenkarakas87@gmail.com, ORCID: 0009-0008-8022-8879.

Giriş

XVIII. yüzyıl siyasi, toplumsal ve ekonomik açıdan oldukça karmaşık bir dönemdir. Siyasi açıdan yaşanan ani değişimler, kaybedilen savaşlar, büyük toprak kayıpları, ekonomik buhranlar toplumun her noktasına etki etmiştir. Bahsedilen unsurlar kimi zaman edebiyata da yansımış ve şairlerin konu yelpazesinin genişlemesine de vesile olmuştur.

Bu dönem içerisinde yaşamış şairlerden biri de Âdem Çelebi'dir. Şairin hayatı hakkında ne yazık ki elde fazlaca malumat bulunmamaktadır. Kaynakların birçoğunda Âdem Dede ile karıştırılmış ancak şairler karşılaştırıldığında aynı şair olmadıkları açıkça gözler önüne serilmiştir.

Tuhfe-i Nâilî, Esrar Dede Tezkiresi ve Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde Âdem Dede hakkında malumat vardır lakin Âdem Çelebi hakkında bir bilgi yoktur. *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi'nde* de Âdem Çelebi ile ilgili kısaca şunlar yazmaktadır: "XVIII. yüzyıl divan şairi. Ancak 1739'da ölen Mengli Giray'a bir naziresi bulunması sebebiyle XVIII. yüzyılda yaşadığı tahmin edildi. Semai ve kalenderilerinde Âşık Ömer'in tesiri görülmektedir."

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde de Âdem Çelebi hakkında kısa da olsa bilgi bulunmaktadır: "Âşık (XVIII.a.) Saz şairleri tarzında ve bilhassa Âşık Ömer'in tesirinde kalarak koşmalar yazmıştır. "Âdem Çelebi" namıyla tertip edilmemiş bir divanı vardır."

Yukarıdaki cümlede de belirtildiği üzere Âdem Çelebi hakkında net bir bilgi yoktur lakin divanından elde edilecek çıkarımlar sayesinde şu sonuca ulaşılabilir. Âdem Çelebi'nin tek nüsha halinde elimizde olan divanı İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu 1 numarada kayıtlıdır. Âdem Çelebi'nin manzumelerinin başlığında genel olarak "güfte" ifadesi dikkatimizi çekmektedir. Divan edebiyatında güfte dendiğinde akla genelde güfte mecmuaları gelse de Âdem Çelebi gibi bazı şairler divanlarında da güftelere yer vermiştir. Bu güfteler okuyucuya dönemin özellikleri, şairin üslubu ve hatta memleketi hakkında bilgiler sunmaktadır.

Şiirlerinin Muhteva Özellikleri

Âdem Çelebi şiirlerinde bazen dinî tasavvufi unsurlara yer verirken bazen beşerî unsurlara yer vermiştir. Dinî unsurlar arasında en sık yer verdiği terimler arasında peygamberler ve kıssaları görülmektedir (Karakaş, 2010, s. 6).

"Edebiyatta birçok yönleriyle ele alınır. Meryem'in İsa'ya gebe kalışı, doğumu esnasında ve bebekken gerçekleşen olağanüstü haller, peygamberlik mucizeleri, özellikle elle dokunması (mesh) ve nefesi ile körleri gördürüp hastaları iyi etmesi, ölüleri diriltmesi, dünyaya değer vermemesi, bir merkep sırtında gezmesi, kendi söküğünü kendi dikmesi, ölmeyip göğe çekilmesi, dördüncü kat gökte bulunması, maddeden arınmış olması ve hiç evlenmemesi vs. birçok yönlerden eski şiirimizde çeşitli hayal ve sembollere konu olmuştur." (Pala, 2003, s. 249).

"Şiirlerde çok defa bir hayat emaresiyle birlikte "dem (nefes)" kelimesiyle yan yana anılır. Sevgilinin dudağı can bağışlamakta İsa'ya benzer. Bazen şairin şiiri, sevgiliden gelen saba yeli de diriltici özellikleriyle İsa'ya benzerler." (Pala, 2003, s. 249).

Cân bağışla biraz iy İsi-dehānum beri gel

Bir ramağ kaldı meded çıkmaga cânım beri gel (336/1)

Âdem Çelebi'nin bu beytinde sevgili ölüleri diriltten Hz. İsa'ya benzetilmiş ve ikisi arasında klasik edebiyatta da yaygın olduğu üzere bağ kurulmuştur.

Âdem Çelebi'nin *Dîvân*'ında geçen bir diğer dinî kişilik ise Circis'tir. "Circis hakkında bilinenler menkıbelerden ibarettir. Ölüp dirilmesi ve diriltme gücüne sahip olması, güneşin doğup batmasına dair olağan üstü olaylar, İsa'ya inanma, işkencelere maruz kalma motifleri İslam kaynaklarında nebi olduğu düşüncesini güçlendirmiştir." (Akkuş, 2000, s. 32).

*Kesilmem hergiz ol yâr-ı güzînumden beni a'dâ
Biçerse erre-yi ğamla mişâl-i hâzret-i Circîs* (265/4)

Âdem Çelebi'nin dinî unsurları kullandığı beyitlerinden birisi de kaza ve kaderi ele alan beyittir. Burada Allah'ın kaza pamuğundan kendisine elbise biçtiğini belirtir. Bu beyitte Melamilik üzerinde de durmuştur (Karakaş, 2010, s. 7).

"Melamet, klasik edebiyattaki şairler tarafından sıkça kullanılan bir kavramdır. Melamet ehli, melamet yolunda yürüyen ve melamet neşesine sahip olan kişidir." (Karakaş, 2010, s. 8).

Melamet, kınayan kişilerin kınamasından çekinmeden doğru bilinen yolda yürümek anlamına da gelmektedir. Esasen peygamberler ve doğru yolu gösteren kişiler de hep geçmişte kınanmışlardır. Bu yüzden Melamilikte kınanmaktan çekinilmez. Aynı şekilde âşıklar da aşkları uğruna ayıplanmayı göze alırlar.

"Melami farzı terk etmemek, haramı işlememek şartıyla özellikle halkın kınamasına yol açan hususları bilerek ve isteyerek yapar. Yerleşik töre, gelenek ve göreneklere aykırı hareket eder." (Uludağ, 2002, s. 240).

Âdem Çelebi, *Dîvân*'ında Melametlikle alakalı olarak "melamet beresi" tamlamasını kullanmıştır. Melamilikte giyilen aba ve bereye kıyafetlerine gönderme yapılmak istenmiştir.

*Biçdi kaftân baña hayyât-ı kazâ kütünden
Penbe-zâr itdi tenüm seng-i melâmet beresi* (189/2)

Yine şairin güfteleri arasında edebiyatımızda sıkça geçen Sırat Köprüsü de yer almıştır.

*Ben geçenlerden haber aldum ki yokdur korkuluğ
Gerçi kim kıldan kılıçdan incedür dirler Sırât* (295/6)

Başka bir beyitte de Âdem Çelebi, Hz. Hızır'a yer vermiş ve Hz. Hızır'ın ölümsüzlük suyu olarak bilinen abıhayata ulaştığını belirtmiştir.

*Bu nazm-ı âbdârı Âdem-i hoş gūy görsünler
Olanlar ârzü-mend-i telezzüz Hızır'uñ âbından* (109/5)

Klasik edebiyatta şairlerin şiirlerinde peygamberlere yer verildiği özellikle de sevgilinin güzelliği ile Yusuf peygamber arasında ilişki kurulduğu aşikârdır. Âdem Çelebi de bu geleneğe ayak uydurmuş ve beyitlerinde Yusuf kıssasını okuyucuya telmih yoluyla hatırlatmıştır.

*Senüñ 'aşkuñla iy Yūsuf liķā Ya 'ķūb-veş dā 'im
Bu künc-i beytū'lahzānı mekân itmek baña mahşūş* (278/5)

"Yakup Peygamber, divan edebiyatında Yusuf Peygamber ile beraber anılır. Yusuf'un gömleği ve Yakup'un gözünün açılması motifi zengin hayaller oluşturur. Pir-i Kenan, Yakup peygamber için kullanılan bir ifadedir. Hasretle kör oluşu, ağlaması, külbe-i ahzan, gözlerinin açılışı vb. hususiyetler Yakup peygamberle ilgili kullanılır. Divan

edebiyatında âşık, çile çekmesi münasebeti ile Yakup peygambere benzetilir." (Karakaş, 2010, s. 10).

Âdem Çelebi sadece peygamberlere değil tarihte yer almış mühim kişilere de değinmiştir. Kendinden önce yaşamış ünlü şair Hâfız'a 299 numaralı şiirinde yer vermiştir. Hatta o şiirin kafiyesi "Hâfız" şeklindedir.

*Mekânın hıttâ-ı Şîrâz'da itmişiken iy Âdem
Cihân bâğına kendi itdi tebdil-i mekân Hâfız (300/5)*

Ayrıca yukarıdaki beyitte şairin "Şiraz" ifadesini kullanmasının da ayrı bir gerekçesi vardır. Şair Hâfız, Şiraz'da doğduğundan Âdem Çelebi de güftesinin en son beytinde Şiraz'a yer vermek istemiştir.

Âdem Çelebi yine bir başka şair olan Hassan'dan etkilenmiş ve bir beytinde buna yer vermiştir.

*Umaram okuyan bu nazm-ı nev-icâdımı şimdi
İde iy Âdemâ şî'r-i faşîh Hassân'dan i'râz (289/7)*

Aynı şekilde Mevlana'dan da şiirlerinde etkilendiği aşıkârdır. Bazı şiirlerinden yola çıkılacak olursa Âdem Çelebi'nin Mevlevi olduğu dahi düşünülebilir. Hatta bir gazelinde yalnızca Mevlana'nın ismini zikretmekle kalmamış, "dönmek" ve "sema" ifadelerine de yer vermiştir.

Şair "Mevlana'nın şevkiyle Mevlevi olup dönerek sema etsek buna şaşılmaz." demiştir.

*Mevlevî olup 'aceb mi şevk-ı Mevlânâ-y-ıla
Döne döne durmayup itsem felek gibi semâ' (306/3)*

Âdem Çelebi şiirlerini canlı tutabilmek adına bazen söz oyunlarına başvurmuş bazen de musiki terimlerine yer vermiştir. *Dîvân*'ında en sık geçen musikiye dair kavramlar arasında makamlar ve musiki aletleri yer alır.

Eserde hisar, gülbank, nevasaz gibi terimlere sıklıkla yer vermiştir. Buradan da şairin musiki terimlerine hâkim olduğu söylenebilir. Yine şiirlerinin başlığını "güfte" şeklinde koyması kaleme aldığı şiirlerin aslında bestelenmek üzere oluşturulduğu fikrini bizlere vermektedir.

*Muṭribâ gel yine âheng-i Hişâr iyleyelüm
Hem Nevâsâzi-i gülbângı hezâr iyleyelüm (9/1)*

*'Aşq mızrâbın urur sinem daḥı iyler devâ
Şest midür sâñtûr mıdur kânûn mıdur bilmem nedür (49/3)*

Âdem Çelebi, yukarıda yer alan beyitte gönlünü şest, kanun ve santura benzetmiştir. Bunlar divan edebiyatında sık kullanılan müzik aletlerindendir. Mızrap ise yüreği yaralayan bir ok gibi düşünülmüştür.

Dîvân'da Geçen Yer Adları

Daha önce de belirtildiği üzere Âdem Çelebi'nin tam olarak nereli olduğu hakkında malumat bulunmamaktadır. Lakin elimizde tek nüshası bulunan eserden yola çıkacak olursak eserde geçen İstanbul'da bulunan semt isimleri göz önünde bulundurulduğunda şairin İstanbullu olma ihtimali artmaktadır.

Bazı şiirlerde göze çarpan Vefa, Çekmece, Tozkoparan gibi semtler Âdem Çelebi'nin bu yerler hakkında bilgi sahibi olduğunu, belki de o semtlerde yaşamış

olabileceğini bildirir. Tüm bu bilgiler ışığında Âdem Çelebi'nin İstanbullu ya da İstanbul'da yaşamış olacağı düşünülebilir.

Yine semtler kadar ülke ve şehir isimleri de *Âdem Çelebi Dîvânı*'nda yer almıştır. Âdem Çelebi kadar divan şairleri de ülke ve şehirleri şiirlerine konu etmişlerdir. Bu durum bazen bir metafor olarak okuyucunun karşısına çıkmış bazen de gerçek manasıyla kullanılmıştır. Metafor olarak kullanılması açısından örnek verilecek olursa bazı ülkeler sevgili için benzetme unsuru iken kimisi düşman (rakip, düşman, ağyar vb.) için benzetme unsuru olmuştur.

Âdem Çelebi Dîvânı'nda yer alan ülke, şehir, dağ ve nehir adları alfabetik sırayla aşağıda verilmiştir:

Aras

"Uzunluğu 1059 km. olan Aras Nehri'nin 548 kilometresi Türkiye toprakları üzerinde bulunmaktadır. Aras Nehri, Bingöl Dağı'nın (3194 m.) kuzeybatı yamaçlarının zirveye yakın kesimlerindeki çok sayıda kaynak sularının birleşmesiyle oluşur." (Tuncel, 1991, s. 332).

Nehrin uzun olması ve debisinin yüksekliği münasebetiyle divan edebiyatında yer yer kullanıldığı olmuş ve ekseriyetle âşığın gözyaşlarıyla ilişkilendirilmiştir.

Hasret-i didâr-ı cānān-ıla çeşmün dem-be-dem
Akıdur çeşm-i firāvānın niçe Nîl ü Aras (269/2)

Şair bu beyitte sevgilinin yüzünün hasretiyle devamlı ağladığını belirtirken Nil ve Aras Nehri'ne göndermede bulunmuştur hem bir teşbih hem de mübalağa unsuru olarak kullanılmıştır.

Bağdat

Bağdat, Osmanlı'da vilayet merkezi olarak kayda geçirilmiştir (Akbayar, 2023, s. 23). Bağdat, Türk edebiyatında pek çok farklı adla zikredilir. Ayrıca Bağdat'ta birçok velinin türbesinin bulunması da bu isme farklı bir mana yüklemektedir (Yeniterzi, 2010, s. 306-308).

Olamam ser-i kūyūn dan
Diyemem 'āşıkā Bağdād uzaq (314/2)

Şair bu beyitte Bağdat'ı bir uzaklık ölçüsü olarak kullanmıştır. Şair burada aşk için herhangi bir mesafe olmayacağından bahsetmiştir.

Ceyhun

Ceyhun ya da Amuderya olarak bilinir. Sovyet Orta Asya bölgesinde Pamir ve Hindukuş Dağları'nın kesiştiği kısımda 4950 m. yükseklikten akan bir nehirdir. Orta Asya'nın en büyük nehirlerinden biri olarak yer almaktadır (Tok Yıldız, 2023, s. 294).

Eşk-i çeşmüm dem-be-dem ceryān ider pāyānı yok
'Aşkuñ-ıla cūş ider Ceyhūn mıdur bilmem nedür (49/2)

Şair burada Ceyhun Nehri'ni teşbih unsuru olarak kullanmıştır. Özellikle Ceyhun Nehri'ne yer vermesinin sebebi bu nehrin Orta Asya'nın en büyük akarsularından biri olmasıdır. Şair sevgili uğruna o kadar çok gözyaşı dökmüştür ki bunu Ceyhun Nehri'ne benzeterek dile getirmiştir.

İy dirigā Âdem 'ün efgānına raḥm itmedin

Hecr-ile çeşmüm yaşm mânend-i Ceyhûn iyledin (71/5)

Yine şair burada ne kadar inleyip ağladığından ve sevgilinin ona biraz dahi olsa acıma duygusu göstermediğinden bahsederken gözyaşlarını Ceyhun Nehri'yle kıyaslamıştır.

Dîdemün seyl-âbını Ceyhûn-ı giryân iyledin

Kaldı hayrette gönül eşk-ile dîdem bir yağa (89/3)

Yukarıdaki beyitte de yine şair gözündeki yaşı Ceyhun'a benzetmiş ve akan gözyaşının çokluğundan görenin hayrette kaldığını dile getirmiştir.

Dem-â-dem sūziş-i hicran-ıla vādî-i hasretde

Hurūş-ı eşke nisbet cūşiş-i Ceyhûn anılmaz hîç (263/4)

Şair ayrılık ateşiyle o kadar gözyaşı dökmüştür ki bu gözyaşlarının fazlalığı, Ceyhun Nehri'ni bile geçmiştir. Aşkın ve çektiği cefanın büyüklüğünü anlatabilmek adına şair mübalağa sanatına sıklıkla yer vermiştir.

Çekmece

Çekmece, Osmanlı'da "Çekmece-i Kebîr" ve "Çekmece-i Sagîr" olarak karşımıza çıkmaktadır. Çekmece-i Kebîr Büyükçekmece anlamına gelirken Çekmece-i Sagîr Küçükçekmece manasına gelmektedir (Akbayar, 2023, s. 56).

Divan edebiyatında yer adı olarak çok sık şekilde karşımıza çıkmasa da yapılan araştırmalar neticesinde Âdem Çelebi dışında Tulû'î tarafından da "Çekmece" redifli bir gazelin yazıldığı tespit edilmiştir.¹ Tulû'î'ye ait olan gazelin matla ve makta beyitlerinden örnek vermeyi uygun bulduk:

Sun'-ı tasvîr ile Behzâda misâldür Çekmece

Hâme-i gülgûn-ı sebz ile nihâldür Çekmece

Ey Tulû'î hoş-nezâket dil-nüvâz eyler seni

San'at ile cerr-i beldâr irtihâldür Çekmece (Tulû'î, Dîvân, [yz.], ts. : vr.62b)

Âdem Çelebi'ye ait olan beyit ise aşağıda yer almaktadır:

Benzer ebrûlaruğa Çekmeceler Konağı

Güşe-i ğamze-i hûn-rîz-i Harûmî Deresi (189/1)

Habeş

Habeş, Afrika'da bir eyalet olarak bilinmektedir (Akbayar, 2023, s. 99).

"XVI. yüzyıldaki en geniş sınırları Mısır hududundan Doğu Afrika'daki Mombasa'ya kadar uzanan ve bugünkü Sudan'ın bir kısmı ile Cibuti, Eritre, Etiyopya ve Somali'yi içine alan bu idari bölge, Osmanlıların Doğu Afrika'da ulaşabildikleri en son sınırlar olma özelliği gösterir." (Orhonlu, 1996, s. 363).

"Klasik Türk şairleri Habeş'i, daha çok çağrıştırdığı siyah renk itibarıyla türlü benzetmelere konu etmişlerdir. Bunların başında da sevgilinin beni, zülfü, ayva tüyleri, kara gözleri gibi güzellik unsurları gelmektedir." (Çetin, 2018, s. 43).

İki sultân-ı Habeş'dür kaşlaruğ iy mâh-ı nev

Âdem'i bend itdi âhır çeşm-i fettânuğ biri (2/5)

¹ Bu konuda geniş bilgi için bkz. (Yıldız & Doğan, 2023, s. 338). Çekmece, yer ismi olarak Pirîzâde Mehmed Sâhib ve Seyyid Mehmed Hâkim'in menzilnamelerinde de geçmektedir (Efe, 2021).

Şair bu beyitte sevgilinin kaşlarını renk münasebetiyle Habeş sultanına benzetmiştir.

Haramidere

Âdem Çelebi divan edebiyatında pek de rastlanmayan bir yere değinmiş ve bir beytinde Haramidere adını zikretmiştir. Aynı beyitte “Çekmece” ifadesine de yer vermiştir. Bu beyitten yola çıkıldığında Âdem Çelebi’nin o bölgeleri iyi bildiği veya orada yaşadığı düşünülebilir.

*Beñzer ebrû larıñ a Çekmeceler Konağı
Güşe-i ğamze-i ħûn-rîz-i Ħarûmî Deresi (189/1)*

Hicaz

Hicaz, Arap Yarımadası’nda yer alır. Klasik Türk edebiyatında sevgilinin yaşadığı bölge Hicaz’a benzetilir. Çünkü aşığın Kâbe’si sevgilinin yaşadığı yer olarak tahayyül edilir, âşık da orada Kâbe’nin tavaf edilmesi gibi tavaf eder.

Hicaz, klasik Türk musiki makamlarındandır. Musikide oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir. Edebiyatta da tevriye ve tenasüp yoluyla kullanılmıştır (Pala, 2003, s. 218).

Âdem Çelebi de *Dîvân*’ında “Hicâz” kelimesini zikrederken musiki terimi olarak düşünmüş ancak aynı beyitte Kâbe sözcüğü de zikredildiği için hicaz kelimesinin ilk kullanış şekli de akla gelebilir.

*Kemâl-âsâ bulunmaz reh-nümâ-yı Ka’be-yi maḥsûd
Şarîr-i kîlk-i ṭab’uñ Âdem âheng-i Ħicâz iyle (224/5)*

İrem Bağı

“Âd kavmi zamanında Şeddâd tarafından, cennete benzetilerek yapılan bahçe olup Şam’da veya Yemen’de bulunmuş olduğu söylenir. (Devellioğlu, 2003, s. 445).

“Özellikle klasik Türk şiirinde güzellik unsuru olarak birçok teşbihe ve istiareye konu olmuştur. Mutluluk vermesi, imar edilmiş evlerin olması, renkli ağaçların yer alması, hep bahar havasının esmesi ve sevgilinin orada bulunması gibi sebepler, bağ-ı irem olarak da anılan bahçenin şairlerin sık sık başvurduğu bir mazmun hâlini almasında etkilidir.” (Harman, 2000, s. 443).

*Gül-sitân-ı ḥarem-i kûyını ol ğonçe-femûñ
Reşk-i bâğ-ı İrem-i tâze-bahâr iyleylüm (9/2)*

Şair bu beyitte sevgilinin gonca dudaklarını gül bahçesine benzetirken İrem bağlarının dahi sevgilinin dudaklarını kıskanacak duruma geldiğini ifade etmektedir.

İsfahan

İsfahan, İran’da yer alan bir şehirdir. Bu bölge göze çekilen sürmeleriyle meşhurdur, divan edebiyatında da bu özelliğiyle yer almıştır. Sevgilinin ayağını bastığı toprak İsfahan sürmesine benzetilir (Tok Yıldız, 2023, s. 286).

Âdem Çelebi de *Dîvân*’ında İsfahan’a yer verdiği beytinde İsfahan’ın sürmeleri ile sevgilinin ayağının tozu arasında bağlantı kurmuştur.

*Bilmezem kuhl-ı Şifâhân mı o meh-rû dil-berûñ
Ḥâk-pâyından ‘alîl olan ider ebşâr ḥazḥ (298/2)*

Şair, bu beyitte meşhur İsfahan sürmesinin tozu ve sevgilinin ayağının tozu arasında bağlantı kurmuştur.

İstanbul

İstanbul; İslambol, Konstantiniyye, Konstantin, Dersaadet, Deraliyye, Dârü'l-Hilâfe gibi isimlerle anılmış, asırlar boyu Osmanlıya başkent olmuş bir şehirdir (Akbayar, 2023, s. 122).

İlim ve ticaret merkezi olması, güzellerinin dikkat çekmesi gibi unsurlar hasebiyle divan şiirinde de sıklıkla yer almıştır.

Âdem Çelebi de *Dîvân*'ında İstanbul'a yer yer değinmiştir. Bunu yaparken bazen İslambol demiş bazen de İstanbul şeklini tercih etmiştir. Hatta bir şiirinin redifi olarak "İstanbul" kelimesini seçmiştir. Âdem Çelebi'nin hayatından bahsederken İstanbullu olabileceği hususuna değinmiştik. Buna sebep olarak da hem "İstanbul" sözcüğünü sıklıkla kullanmış olduğunu gördük hem de İstanbul'un "Vefa, Haramidere, Çekmece, Silivri, Tozkoparan" gibi bazı semtlerine değindiği tespit edilmiştir.

*Şâmuñ nebâtı Kâhire'nün kandı var ise
İslâmbol'ıñ yok mı fenâ-yî 'akâidesi* (190/2)

Aşağıda yer alan şiirde ise redifin "İstanbul" olduğu göze çarpmaktadır.

*Rûzgâr idüp tozun gözden nihân İstânbul'ıñ
Hâkin itdi tûtiyâ çeşm-i cihân İstânbul'ıñ
Nağş-ı mihr-i namlarda güllerin gördükçe âh
Bülbül-âsâ itdürür hecri fiğân İstânbul'ıñ*

*Devr-i düşd[e] zevk-ı şevk-ı yârdan maḥbûbdan
Aldık el şabr-ı cefâ-yı ğurbete Eyyûb'dan
Bir haber yok kaç'-ı ümmîd iyledük mektûbdan
Bî-vefâ dil-berlerinden el-â mân İstânbul'ıñ*

*Gerçi kim sevdâya düşdim iyledüm terk-i vaṭan
Tâḳatüm tâḳ oldu ḥayfâ ülfet-i bigâ neden
Bulmadum 'âlem diyar-ı ğurbet aḥbâbında ben
Ġam-küsârum zıkr ü fikrümdür hemân İstânbul'ıñ*

*Gâh idüp fikr-i vaṭan çeşmüm döker eşk-i terin
Gâh aḡup aḥbâbın ihdâ it maḥabbet cevherin
Gâh 'işret-gehlerin yâd iyle geh dil-berlerin
'Ömrin evşâ fıyla geçsün bir zamân İstânbul'ıñ*

*Âb-ı rû-yı Rûm'dur Âdem cihân iyler ḥased
Her giyâhı ir diyâra pür-gül-i rû-yı pesend
Gül-şeni her dem bahâr olsun bahârı tâ ebed
Görmesün berg-i güli bâd-ı ḥazân İstânbul'ıñ* (330)

Kâbe

“Mekke’de Harem-i Şerif’in içinde bulunan kutsal bina. Beytullah, Beytü’l-Harem, Kâ’betullah adlarıyla da bilinir. İbrahim peygamber ve oğlu İsmail peygamber tarafından inşa edilmiş olup cahiliye devrinde tamir görmüştür.” (Pala, 2003, s. 258).

Tasavvuf inancında Kâbe bir simge olarak düşünülür. Buradaki esas kavram gönüldür ve gönül Kâbe sayılmaktadır. Edebiyatta aşk ve kavuşma için Kâbe adı sıklıkla zikredilmiştir. Özellikle sevgilinin yüzü ve mahallesi Kâbe’ye benzetilir. Nasıl ki bir Müslüman Kâbe’yi tavaf ederek görevini icra etmiş olursa âşık da orada dolaşmakla sevgiliye olan görevini yerine getirmiş olur.

*Maḳām-ı Ka‘be’ye vāḳıf bu aḥbābuñ kıyāmı pāk
Ki ahkāmı muvaffak hem bu mefhūmı oḳu ḥaḳḳā* (124/4)

Şair bu beyitte Kâbe ve temizlik hususiyeti üzerinde durmuştur.

*Kemāl-āsā bulunmaz reh-nümā-yı Ka‘be-yi maḳsūd
Şarīr-i kıl-k-i ṭabuñ Âdem âheng-i Hicāz eyle* (224/5)

Şair bu beyitte hicazı musiki makamı olarak kullanmıştır ancak tevriyeli kullanımda yer adı olarak da düşünülür.

*Zülf-i ‘anber-bāruñ cānā ruḥ-ı zībāya as
Kisve-yi şeb-reng-i kıblem Ka‘be-yi ‘ulyāya as* (283/1)

Şair bu beyitte divan edebiyatında sıkça değinilen Kâbe-kible özelliği üzerinde durmuştur. Sevgilinin amber kokulu siyah saçları ile Kâbe üzerindeki siyah örtü arasında da ilişki kurulmuştur.

*Kūy-ı yārıñ devrini bilür dil-i dīvāne farz
Olmağ-ıla ṭavf-ı Ka‘be ehl-i dīn olana farz* (292/1)

Şair burada da Kâbe’nin tavaf edilmesiyle âşığın sevgilinin semtinde sürekli dolaşması arasında bir bağ kurmuştur.

*Gülşen-i kūyuñ senüñ cānā biraz devr itdigüm
Ḥācıyam gūyā ki vardum Ka‘be’yi itdüm ṭavāf* (309/2)

Yine bu beyitte şair, Kâbe’yi hac unsuruyla birlikte kullanıp âşığın sevgilinin yaşadığı semtte devamlı dolaştığından bahseder.

Kahire-Şam

Mısır’ın başkentidir. Kahire tarihte şeker kamışlarıyla ünlüdür. Klasik Türk edebiyatında da bu yönüyle şiirlerde yer almıştır. Âdem Çelebi de bazı şiirlerinde Mısır ve Kahire’ye yer vermiştir. 190. şiirinde “kand” kelimesini kullanması da buna bir örnektir. Klasik edebiyatta “kand” sözcüğü genelde sevgilinin dudağı ile ilişkilendirilmiştir. Şam gülleri ve gül suyuyla, Kahire ise şekeriyile meşhurdur.

Şam, Suriye sınırları içerisinde vilayet merkezi olarak kaynaklarda geçmektedir. Geçmişte Dimaşk, Dımışk, Dimeşk, Dimeşkü’ş-Şam, Şam-ı Şerif isimleriyle bilinmiştir (Akbayar, 2023, s. 224).

Âdem Çelebi de İstanbul’un güzelliğini övmek maksadıyla Şam’ın nebatının, Kahire’nin de şekerinin ünlü olduğunu ancak İstanbul’un da bu konuda geri kalmadığını belirtir.

*Şāmuñ nebatı Ḳāhire’nüñ ḳandı var ise
İslāmbol’uñ yok mı fenāyī ‘aḳīdesi* (190/2)

Kenan

“Yakup peygamberin memleketidir. Bugün Filistin’de Sayda, Sur dolayları ile Suriye’nin bir bölümünü içine alır. Nuh peygamberin oğullarından veya torunlarından olan “Kenan” adına izafeten bu ismi almıştır. “Mâh-ı Ken’ân” ve “Pîr-i Ken’ân” tamlamalarını kurar. Edebiyatta bu iki peygamber dolayısıyla anılır.” (Pala, 2003, s. 278).

Âdem Çelebi de *Dîvân*’ında Kenan adının geçtiği beytinde sevgilinin güzelliği ile Yusuf peygamberin güzelliği arasında bağlantı kurmuştur.

Kimseler görmüş degül akrânın iy vechü’l-âsen
Var ise ancak bedel ol Yûsuf-ı Ken’ân olur (125/3)

Şair bu beyitte sevgilinin güzelliği ölçüsünde birine daha rastlanmadığı, en fazla bir benzeri varsa onun da Yusuf peygamber olduğunu belirtir. Başka bir beyitte de Yakup, Yusuf ve Kenan üçlemesi yer almaktadır.

N’ola Ya’kûb-ı neylî vü âzenden
Çıgarsam Yûsuf-ı Ken’ân’a karşı (382/5)

Şair bu beyitte Hz. Yakup ile kendisini acı ve gam denizinde gark olma yönüyle bir tutmuştur. Divan şiirinde sevgili güzelliği yönüyle hep Hz. Yusuf’la ilişkilendirilir. Âşık ise hep gam ve keder çekmesi açısından Hz. Yakup’la eşleştirilir.

Mısır

“Mısır ülkesi. Mısır’ın başkenti olan Kahire; memleket, ülke. Divan şiirinin coğrafyası içinde Mısır’dan çok bahsedilir. Yusuf ile Züleyha’nın maceraları orada geçmiştir. Nil Nehri Mısır’a hayat vermektedir. Kenan, Rum, Bağdat, Şam, Habeş gibi adlarla yan yana bulundurulur. Yine Yusuf peygamberin güzelliğini telmihen sevgilinin yüzü Mısır’a, kendisi de sultana benzetilir. Şeker kamışı Mısır’da çok olur. Mısır’da yapılan kılıçlar da eskiden değerli kabul edilirdi. Kelimenin ülke, memleket anlamıyla da çok zaman tevriye yapılır (Pala, 2003, s. 327).”

Âdem Çelebi de *Dîvân*’ında “Mısır-ı dil, Yusuf-Züleyha ve sultan” ifadelerini aynı beyit içerisinde kullanmıştır.

Üfâdesine hüsni anuñ şânî
Mısır-ı dile ol Yûsuf[kî] sultân ola bir gün (97/2)

Burada şair hem Mısır’ı gönül ülkesi olarak görmüş hem de Yusuf’un Mısır’a sultan olma durumuna telmihte bulunmuştur. Âşığın gönlü bir ülkedir ve sevgili de o ülkenin sultanıdır. Yine başka bir beyitte de Mısır’dan bahsedilmiştir.

La’lün iy Yûsuf-cemâlim variken uymaz ‘aceb
Mülk-i Mısır’ın kandı bulmaz hiç bahâ şimdengirü (380/4)

Mısır’ın şeker kamışları meşhurdur. Şair de burada sevgilinin dudağı ile Mısırdaki şeker kamışları arasında bağlantı kurmuştur. Ayrıca Mısır ve Mısır’a hükümdarlık yapmış olan Hz. Yusuf arasında da telmihte bulunmuştur.

Nil

Nil, Akdeniz’e dökülen bir nehirdir. Divan edebiyatı içerisinde büyük bir ehemmiyete sahiptir. Bereket ve verimliliği ile şiirlere konu olmuştur. Âdem Çelebi de *Dîvân*’ında Nil’in coşkun sularıyla kendi gözyaşları arasında bir bağlantı kurmuştur.

Hasret-i dîdâr-ı cânân-ıla çeşmün dem-be-dem

Akıdur çeşm-i firā vānın niçe Nîl ü Aras (269/2)

Osmanlı

Osmanlı, “milket-i Osmanlı” tabiriyle divanda bir beyitte yer almaktadır.

Sen Âdem[i] ol düşmen-i nâdâna değışdün
Ammâ seni ben milket-i ‘Oşmâna değışmem (47/5)

Şair bu beyitte sevgilisine dert yanmaktadır, rakip için âşıktan vazgeçildiğini ama kendisinin sevgili için koskoca Osmanlı ülkesinden bile vazgeçeceğini belirtir. Burada “milket-i Osman” ifadesiyle şair sevgisinin büyüklüğü arasında ilişki kurmuştur.

Rum

“Roma, romalı. Eskiden Doğu Roma imparatorluğu Anadolu’yu da içine aldığı için Anadolu’ya Rum, Anadolululara da Rumi denilirdi. Burada yaşayan insanlar beyaz ırdan ve güzel oldukları için şiirlerde hemen çok zaman Habeş, Zenci ve Zengiba ile karşılaştırılır ve tezat sanatı yapılırdı. Gündüz, Rum ise; gece Habeşli veya Zenci olurdu. Türk ile Hind de böyledir. Divan şiirinde sevgilinin yüzü için kullanılır. Bu yüz, gece renkli saçlarla çevrilmiştir. Rum (rom), aynı zamanda bir içki çeşididir. Bu bakımdan kelime tevriyeli kullanılır.” (Pala, 2003, s. 393).

Âdem Çelebi’nin *Dîvân*’ında da “server-i Rum” tamlamasını kullanarak sevgiliden ve onun güzelliğinden bahsetmiştir.

Server-i Rûm dâ ‘imâ dil-ârâ a‘dâ olmasa
Olmasa ‘âlemde a‘dâ derd-i sevdâ olmasa (65/1)

Yine başka bir beyitte de Rum diyarı gözümüze ilişmektedir.

Mânend-i Âdem iy zürefâ-yı diyâr-ı Rûm
Bir muhlîşâne ‘âşıkunuz var ise bulun (333/5)

Şair bu beyitte de Rum insanlarına seslenmiş ve kendisi gibi bir aşığın zor bulanacağını söylemiştir.

Silivri

Silivri, Osmanlı’da Çatalca’ya bağlı bir kaza olarak bilinmektedir. Bugün itibarıyla İstanbul’un bir ilçesidir (Akbayar, 2023, s. 215).

Silivri, Âdem Çelebi *Dîvân*’ında iki yerde geçmektedir.

Vefâdan bî-ğaber semt-i Vefâ ‘yı görmemiş gūyâ
Silivri içre Âdem ğamzesi mekkâreler vardur (251/5)

N’ola Silivri’de bir dil-berin nağme-sâzına
Disünler Âdem maķālin maķāma uydurmuş (274/6)

Şatt

Dicle ve Fırat için kullanılan Şattu’l-Arab tamlamasında yer alır. Klasik Türk edebiyatında çok fazla yer edinmemiştir. Âdem Çelebi de *Dîvân*’ının bir beytinde bu nehre yer vermiştir.

Hasret-i dîdâr-ı yâr-ı nâzenînümler benüm
İki çeşmüm akıdur çeşmüm nite Ceyhûn Şat (293/2)

Şair bu beyitte sevgiliye duyduğu hasret sebebiyle çok fazla gözyaşı akıttığını belirtirken bu durumun yoğunluğunu aktarabilmek amacıyla Ceyhun ve Şatt'a göndermede bulunmuştur.

Şiraz

"İran Platosu'nun güneyinde Fars idari bölgesinin (ustân) ortasında İran Körfezi'ni kuzeyde Isfahan, Kum, Hemedan ve Rey, doğuda Yezd ve Kirman gibi şehirlere bağlayan tarihî ticaret yolu üzerinde denizden yaklaşık 1600 m. yükseklikte ve Zağros Dağları arasındaki bir düzlükte yer almaktadır." (Özgüdenli, 2010, s. 182-184).

Âdem Çelebi yazmış olduğu beyitte hem Şiraz hem de Hâfız'a değinmiştir. Tarihte "Hâfız-ı Şîrâzî" olarak bilinir.

"Hâfız, Şiraz'da dünyaya geldi; doğumu için verilen tarihler 717 (1317) ile 726 (1326) arasında değişmektedir. Büyük şöhretine rağmen hayatı hakkında pek az bilgi vardır. İyi bir öğrenim gördüğüne ve "Hâce" ünvanını kullandığına göre seçkin bir aileye mensup olmalıdır." "Kaside, rubai ve kıtalar da yazmış olmasına rağmen Hâfız şöhrete gazelleriyle ulaşmıştır. Daha önce gazel söyleyen bütün üstatların meziyetlerini kendinde toplaması sebebiyle gazelleri Fars edebiyatında türünün en gelişmiş örnekleri sayılır. Önceki şairler gibi gazellerinde mecazi anlamlar da taşıyan aşk ve şarap meclislerini terennüm etmiş ve bazen başka şairlerin beyitlerini kendi gazellerinin arasına serpiştirmiştir." (Yazıcı, 1997, s. 103-106).

Âdem Çelebi de eserinde Hâfız-ı Şîrâzî'ye telmihte bulunurken Şiraz'a da değinmiştir. Beyit şu şekildedir:

*Mekânın hıttâ-ı Şîrâz'da itmişiken iy Âdem
Cihân bâğına kendi itdi tebdîl-i mekân Hâfız (300/5)*

Şair burada kendisine seslenerek Hâfız senin mekânın olan Şiraz'ı mekân etmişken cihan bağına tebdil etti, demiştir.

Tozkoparan

Divan edebiyatında sıkça kullanılan İstanbul'un semtlerinden biri de Tozkoparan'dır. Âdem Çelebi'nin de şiirlerinde Vefa, Haramidere, Çekmece gibi semtlere yer verdiği göz önünde bulundurulduğunda Tozkoparan'a değinmesi de son derece olağandır. Aşağıda açıklanacak beyitte şair Tozkoparan kelimesini hem yer adı olarak hem de tarihte ünlü okçu Tozkoparan İskender'e telmihte bulunarak zikretmiş olabilir.

*Gamzeler Tozkoparan menzilin almış feryâd
Çîn-i cebîn ham-ı ebrû-yı kemân-dârından (203/3)*

Şair bu mısralarda sevgilinin gamzelerinin Tozkoparan okçu gibi tam hedefini tutturduğunu belirtmiştir.

Menzil almak divan edebiyatında "Önceden dikilmiş bir nişan taşından daha ileriye atarak eski rekoru geçersiz hale getirmek anlamında bir tabirdir." (Şentürk, 2015, s. 71-142).

"Eski şiirde "Tozkoparan" denilince ilk akla gelen şahıs Türk okçuluk tarihinin en büyük kemankeşi kabul edilen Tozkoparan İskender'dir. Birçok rekorun sahibi olup bunlar arasında en meşhuru Arkurî Menzili'nde gündoğusu havasıyla günümüzde 846 metreye tekabül eden 1281.5 gezlik rekorudur. Eski şiirde sevgilinin gamze oklarının gücü ve etkisi çok zaman onun attığı oklarla karşılaştırılır." (Şentürk, 2015, s. 71-142).

Âdem Çelebi'nin de 203. şiirinde "Tozkoparan" ifadesine yer vererek hem Tozkoparan İskender'e telmihte bulunma hem de yer adı olarak kullanma ihtimali söz konusudur.

Vefa

Divan edebiyatında sıklıkla tevriyeli kullanımla karşımıza çıkan Vefa, bazen semt adı olarak eserlerde yer almış bazen de sevgiliden beklenen bir dilek olarak kendini göstermiştir. Âdem Çelebi de yukarıda bahsedilen iki hususu da beytinde kullanmış ve söz oyunlarıyla şiirinin gücünü artırmıştır.

*Vefâdan bi-ḥaber semt-i Vefâ 'yı görmemiş gūyâ
Silivri içre Âdem ğamzesi mekkâreler vardur* (251/5)

Vadi-yi Eymen (Eymen Vadisi)

"Eymen Vadisi, Tur Dağı'nda Hz. Musa'nın Allah'ın tecellisine mazhar olduğu yer olup ne Eski Ahit'te ne de Kuran'da bu isimlendirmeye yer almaz. 'Eymen Vadisi' ifadesiyle Kuran'ın Tâhâ suresinin 12. ve Nâzi'ât suresinin 16. ayetinde 'Tuva Vadisi' olarak, Eski Ahit'te ise 'Horeb' olarak geçen yer kastedilmiş olmalıdır. 'Eymen', kelime anlamı olarak Arapça 'sağ taraf' anlamına ve yine Arapça 'yümn'; uğur kökünden türediği için "mübarek, uğurlu" anlamlarına gelir. Kuran'ın farklı ayetlerinde 'sağ taraf', 'Tur'un sağ' gibi ifadelerle tekrar eden kelime, özel isim gibi algılanmış ve kelimenin diğer anlamıyla vadi arasında kurulan benzerlik ilişkisiyle 'Eymen Vadisi' halini almış ve bu sebeple divan şiirinde de kullanılmıştır." (Mataracı, 2021, s. 75).

*Olmadı vâdî-yi Eymen-res-i vaşl esb-i heves
Virmedi reh-zene-yi fūrkatün ârûm baḡa* (20/2)

Eymen Vadisi, Hz. Musa'nın Allah ile konuştuğu yani Allah'ın nurunun tecelli ettiği Tur Dağı'nın bulunduğu vadidir. Şair burada heves (istek) atının, Eymen Vadisi'ne ulaşamadığından çünkü ayrılık haydutunun buna mâni olduğundan bahsetmiştir. Hz. Musa'nın Allah ile buluştuğu gibi şair de sevgilisiyle buluşmak istemiş ancak bu mümkün olamamıştır.

*Bu keş-â-keşden dirîġ âsûde hîç mümkün midür
Vâdî-yi Eymen gehî şūrîde ğavġâdur baḡa* (21/2)

Şair burada, bu karmaşada rahatlığın mümkün olmadığını belirtmiş, Eymen Vadisi bile bazen kavga ve karışıklıktır diyerek Eymen Vadisi'nin rahat ve uğurlu tarafına dikkat çekmiştir.

Sonuç

Âdem Çelebi XVIII. yüzyılda divan edebiyatı içerisinde yer almış şairlerdendir. Hayatı hususunda pek malumat bulunmayan şairin şiirleri sayesinde şair hakkında fikir sahibi olabilmekteyiz. Muhtemelen İstanbullu olduğu, şiirlerinde beşerî ve dinî unsurları bir arada kullandığı, şiirlerinin başlıklarında "güfte" ibaresi geçmesi dolayısıyla musikiye düşkün olduğu neticesine ulaşılabilir.

Âdem Çelebi *Dîvânı*'nda geçen yer adları divan şiirinde sıklıkla kullanılmış; Mısır, İsfahan, Kenan, Nil, Aras, Ceyhun gibi daha metaforik yerler olmakla beraber temel anlamıyla kullanılan İstanbul ve İstanbul'a ait Vefa, Silivri, Haramidere, Çekmece gibi semtler de kendini göstermiştir. Bu semtleri genelde bir metafor olarak kullanmak yerine gerçek manasıyla şiirine katmıştır. Bunda şairin kesin olmasa da İstanbul'da doğmuş olduğunu ya da orada yaşadığını düşündüren ifadeler etkili olmuştur, bilhassa bazı

semtleri iyi bildiği şiirlerinde gözlemlenmektedir. Semt adlarını gerçek manada kullanmak özellikle XVIII. yüzyıldan sonra şairlerin daha fazla eğilim gösterdiği bir mevzu olmuştur. Âdem Çelebi'nin de XVIII. yüzyıl şairi olduğu hesaba katılırsa bu eğilimin oluşması son derece doğal bulunacaktır. Yine şair bazı yer adlarını ise belirli çağrışımları kullanmak maksadıyla şiirlerinde belirtmiştir. Sevgilinin güzelliğini tasvir ederken veya âşığın çektiği acıları, döktüğü gözyaşlarını betimlerken divan şiirinde ön plana çıkmış olan şehirleri ya da nehirleri Âdem Çelebi de sıklıkla kullanmıştır.

Sonuç olarak Âdem Çelebi hem yaşamış ya da görmüş olduğu düşünülen hem de divan edebiyatında birer imge olarak karşımıza çıkmış yerleri kendine has üslubuyla eserinde kullanmıştır. Bu çalışmanın tarihî kaynaklarda bulunan yer adlarının takibi için destekleyici bir eser olacağı kanısındayız.

Kaynakça

- Akbayar, N. (2023). *Osmanlı yer adları sözlüğü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akkuş, M. (2000). *Dîvân şiirinde insan I dinî kişilikler*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çetin, K. (2018). Klâsik Türk şairlerinin kaleminden Mağrib, Habeş ve Sudan. *Atatürk Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (63), 35-57.
- Çolak, A. (2023). Klasik Türk şiirinde "İrem" kelimesinin kullanımı üzerine. *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, 11 (36), 363-392.
- Devellioğlu, F. (2003). *Osmanlı-Türkçe ansiklopedik lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Efe, Z. (2021). Manzum menzîlnâme türüne bilinmeyen iki örnek: Pîrîzâde Mehmed Sâhib ve Seyyid Mehmed Hâkim'in menzîlnâmeleri. *Selçuk Türkiyat*, 51, 339-361.
- Harman, Ö. F. (2000). İrem. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 22, s. 443). İstanbul: TDV Yayınları.
- Karakaş F. Ö. (2010). 18. yüzyıl şairi Âdem Çelebi ve dîvânı (inceleme-transkripsiyonlu metin) [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Kotan, Y. & Erkal A. (2024). Divan şiirinde bir mekân unsuru olarak "vadi". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (33), 316-344.
- Mataracı, M. (2021). *Klasik Türk şiirinde Hristiyanlık ve Yahudilik ile ilgili unsurlar: XVI. yüzyıl*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Orhonlu, C. (1996). Habeş eyaleti. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 14, s. 363-367). İstanbul: TDV Yayınları.
- Özgüdenli, O. G. (2010). Şîraz. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 39, s. 182-184). İstanbul: TDV Yayınları.
- Pala, İ. (2003). *Ansiklopedik divân şiiri sözlüğü*. İstanbul: L&M Yayınları.
- Şentürk, A. A. (2015). *Okçuluk tarihine yeni bir kaynak olarak Osmanlı şiiri*. İstanbul: Ülke Yayınları.
- Tok Yıldız, H. (2023). Mehmed Es'ad Ağa dîvânı'nda yer adları. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (13), 277-296.
- Tuncel, M. (1991). Aras. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 3, s. 332-335). İstanbul: TDV Yayınları.

- Turan, F. A. (2002). Âdem Çelebi. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı-Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. C. I. Ankara: AKM Yayınları.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*. E. Erverdi- vd. (Haz.). (1990). Âdem Çelebi. C. I. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Uludağ, S. (2002). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Kitabevi.
- Yazıcı T. (1997). Hâfız-ı Şîrâzî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 15, s. 103-106). İstanbul: TDV Yayınları.
- Yeniterzi, E. (2010). Klasik Türk şiirinde ülke ve şehirlerin meşhur özellikleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (3),15, 306-308.
- Yıldız, E. & Doğan H. (2023). *Şehirler divanı divan edebiyatında şehir şiirleri*. İstanbul: DBY Yayınları.